

TRANSATLANTINIAI SANTYKIAI: JAV IR KANADA

ES, JAV ir Kanadą sieja demokratijos, žmogaus teisių bei ekonominės ir politinės laisvės vertybės, taip pat abiem pusėms svarbūs užsienio politikos ir saugumo klausimai. 2017 m. laikinai įsigaliojo ES ir Kanados išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas ir strateginės partnerystės susitarimas. 2017 m. buvo sustabdytos derybos dėl ES ir JAV transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės susitarimo. 2019 m. balandžio 15 d. Taryba priėmė derybinius nurodymus, skirtus pramonės tarifams panaikinti.

ES IR JAV UŽSIENIO POLITIKOS SANTYKIAI

Nors ES ir JAV požiūriai tam tikrais užsienio politikos klausimais nesutampa, jos ir toliau yra svarbiausios ir patikimiausios viena kitos sąjungininkės. Jų užsienio politikos ryšiai tęsiasi ne vieną dešimtmetį, nepaisant abiejų šalių politinės sąrangos poslinkių ir geostrateginių pokyčių. Abi partnerės daugelį metų glaudžiai bendradarbiauja, informuodamos viena kitą apie savo tarptautinius prioritetus, o daugiašaliuose forumuose dažnai kartu siekia pažangos abiem partnerėms svarbių interesų srityse.

Tačiau po 2016 m. lapkričio 8 d. įvykusių JAV prezidento rinkimų iškilo daug neaiškumų ir nerimo dėl ES ir JAV užsienio politikos santykių. ES ir JAV vis dar bendradarbiauja įvairiais klausimais ir keliose geografinėse srityse. Nepaisant to, nuo to laiko, kai Prezidentas Donald Trump pradėjo eiti pareigas, pasikeitė JAV požiūris į ES ir transatlantinį aljansą.

Šį pokytį galima matyti atsižvelgiant į tai, kad JAV ir ES nuomonės labai išsiskiria pagrindiniais klausimais (tokiais kaip klimato kaita, daugiašališkumas ir melagingos žinios) ir kad JAV administracija nusprendė nebevykdyti Bendro visapusiško veiksmų plano (BVVP), blokuoti PPO Apeliacinio komiteto teisėjų skyrimą bei nustatyti importuojamam plienui ir aliuminiui muitų tarifus, kurie darys poveikį ES.

Nors JAV santykiai su ES ir keičiasi, ji tebėra patikima daugelio ES valstybių narių saugumo srities partnerė, tai matyti iš Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (NATO) sąjungininkių bendradarbiavimo. Prezidentas D. Trump daug dėmesio skiria NATO biudžetui ir reikalauja, kad visi sąjungininkai vykdytų savo įsipareigojimą biudžetui skirti 2 proc. savo BVP.

ES IR JAV POLITINIAI SANTYKIAI VYKDANT TRANSATLANTINĮ TEISĖS AKTŲ LEIDĖJŲ DIALOGĄ (TTALD)

Parlamento ir JAV Kongreso ryšiai užmegzti dar 1972 m. 1999 m., pradėjus Transatlantinį teisės aktų leidėjų dialogą (TTALD), šie santykiai atnaujinti ir įtvirtinti instituciškai. Vykdamas TTALD Europos Parlamento ir JAV Atstovų Rūmų nariai du kartus per metus susitinka tarpparlamentiniuose susitikimuose, kurie pakaitomis rengiami JAV ir Europoje. 83-iasis tarpparlamentinis susitikimas surengtas 2019 m. vasario mėn. Vašingtone. Susitikimo pabaigoje buvo susitarta dėl [bendro pareiškimo](#), kuriame pabrėžiamas abiejų šalių ryžtas stiprinti bendradarbiavimą sprendžiant bendras problemas. Šiuose dukart per metus vykstančiuose susitikimuose dalyvaujantys teisės aktų leidėjai keičiasi nuomonėmis abiem pusėms svarbiais politiniais klausimais. Nors daugelyje sričių transatlantiniai požiūriai sutampa, keisdami nuomonėmis teisės aktų leidėjai išreiškia ir skirtingas nuomones svarbiausiais politiniais klausimais. Nereikėtų nuvertinti šio transatlantinio politinio dialogo, ypač turint mintyje galią, kurią savo rankose turi JAV Kongresas, pavyzdžiui, teikdamas leidimus JAV intervencijai į pasaulines krizes ir formuodamas JAV dalyvavimą pasaulinio valdymo institucijose.

ES ir JAV ekonominiai santykiai

Iki 2017 m. svarbiausia ES ir JAV prekybos santykių tema buvo derybos dėl transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės (TPIP). D. Trumpo administracija, palyginti su ankstesnėmis administracijomis, laikosi iš esmės skirtingo požiūrio į ES ir JAV prekybos santykius. Ji teikia pirmenybę nacionaliniams interesams ir siekia pakeisti prekybos su kitomis šalimis deficitą, partnerėms daro spaudimą tam tikriems produktams nustatydamas didelius muitų tarifus, kad apsaugotų savo pramonę ir lengviau patektų į šalių partnerių rinkas. 2018 m. birželio 1 d. JAV administracija nustatė ES taikomus plieno ir aliuminio muitų tarifus ir pagrasino nustatyti muitų tarifus automobiliams. Tuo pačiu metu JAV nebesilaikė daugiašalio požiūrio Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) sistemoje. Dėl šio naujo požiūrio JAV prekybos ryšiai su ES ir kitomis partnerėmis tapo įtempti. ES pateikė PPO skundą dėl muitų tarifų, taikomų plienui ir aliuminiui, ir, savo ruožtu siekdama pakeisti bendrą ES ir JAV prekybos balansą, nustatė JAV produktams taikomus muitų tarifus. 2019 m. kovo 28 d. PPO Apeliacinis komitetas paskelbė savo sprendimą dėl bendrovės „Boeing“, pateisindama ilgalaikę ES poziciją, kad JAV šiai bendrovei teikiamos paramos klausimu nesiėmė jokių veiksmų, jog būtų laikomasi PPO taisyklių. 2019 m. balandžio 8 d. D. Trumpo administracija sustiprino spaudimą Europos Sąjungai siekdama, kad būtų nutrauktos orlaivių gamintojai bendrovei „Airbus“ teikiamos, jos nuomone, žalingos subsidijos. Ji paskelbė sąrašą Europos prekių, kurių vertė 11 mlrd. JAV dolerių ir kurioms šio ilgai trunkančio ginčo metu galėtų būti taikomi vadinamieji baudžiamieji tarifai, taip sukuriant neigiamą tendenciją, dėl kurios kiltų pavojus galimam ES ir JAV dvišaliam susitarimui dėl abipusio tarifų mažinimo. Kalbant apie ES, 2019 m. balandžio 15 d. Taryba pasiekė principinį susitarimą dėl derybinių nurodymų, pagal kurį Komisija bus įgaliota pradėti derybas su JAV dėl muitų tarifų. Per 2019 m. kovo mėn. sesiją Parlamentas nepriėmė rezoliucijos dėl paramos pradėti prekybos derybas.

Nepaisant retorikos, ES ir JAV ekonomika vis dar kartu sukuria beveik 50 proc. pasaulio bendro vidaus produkto (BVP). Joms taip pat tenka trečdalis pasaulio prekybos. 2017 m. ES išlaikė savo kaip didžiausios JAV prekybos prekėmis partnerės statusą – ji pralenkė Kiniją ir Kanadą, kuri yra JAV partnerė pagal Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos susitarimą (NAFTA).

2018 m. JAV buvo svarbiausia ES eksporto paskirties vieta, į šią šalį nukreipta 20,8 proc. viso ES prekių eksporto (palyginti su 10,7 proc. eksporto į Kiniją). JAV yra antra pagal dydį ES importo partnerė – ji vis dar tiekia 13,5 proc. į ES importuojamų prekių. Šioje srityje JAV atsiliko nuo Kinijos (19,9 proc. viso ES importo), bet aplenkė Rusiją ir Šveicariją (atitinkamai 8,5 ir 5,5 proc. viso ES importo).

ES ir JAV prekyba prekėmis 2016–2018 m. (mlrd. EUR)

Metai	ES prekių importas iš JAV	ES prekių eksportas į JAV	ES balansas (prekės)
2016 m.	248,8	363,7	+114,9
2017 m.	256,6	376,2	+119,6
2018 m.	267,3	406,4	+139,1

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

2015–2017 m. padidėjo ES paslaugų eksportas į JAV, taip pat ES paslaugų importas iš JAV. Tačiau ES paslaugų eksporto sumažėjimas 2016 m. lėmė 2,8 mlrd. EUR perteklių JAV prekybos paslaugomis su ES srityje, o JAV paslaugų eksporto sumažėjimas 2017 m. lėmė 12,5 mlrd. EUR perteklių ES prekybos paslaugomis su JAV srityje.

ES ir JAV prekyba paslaugomis 2015–2017 m. (mlrd. EUR)

Metai	ES paslaugų importas iš JAV	ES paslaugų eksportas į JAV	ES balansas (paslaugos)
2015 m.	215,1	227,7	+12,6
2016 m.	229,1	226,3	-2,8
2017 m.	223,7	236,2	+12,5

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

ES yra didžiausia investuotoja JAV, o JAV – didžiausia investuotoja ES, tačiau 2016 ir 2017 m. būta tam tikrų problemų. Abejais metais JAV investicijų į ES srautai buvo neigiami, atitinkamai sumažėjo JAV tiesioginių užsienio investicijų srautai į ES, o ES investicijų srautai į JAV 2017 m. padidėjo po to, kai 2016 m. jie buvo šiek tiek sumažėję. Dėl to dar labiau padidėjo teigiamas ES sukauptųjų investicijų balansas, kuris 2017 m. sudarė 385,3 mlrd. EUR. Būtų galima teigti, kad dvišalės tiesioginės investicijos – iš esmės tai ilgalaikiai įsipareigojimai – yra transatlantinių prekybinių santykių varomoji jėga. Tokią tendenciją sustiprina ir tai, kad patronuojančiųjų bendrovių ir su jomis susijusių įmonių, esančių ES ir JAV, tarpusavio prekyba sudaro daugiau nei trečdalį visos transatlantinės prekybos. Iš skaičiavimų matyti, kad ES bendrovės, veikiančios

JAV teritorijoje, ir JAV bendrovės, vykdančios veiklą ES teritorijoje, sukuria darbo vietas daugiau kaip 14 milijonų žmonių.

ES ir JAV dvišalės sukauptosios investicijos (mlrd. EUR)

Metai	JAV sukauptosios TUI ES	ES sukauptosios TUI JAV	Balansas
2017 m.	2 183,9	2 569,2	+385,3

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

ES IR KANADOS POLITINIS DIALOGAS

Kanada yra viena iš seniausių ir artimiausių Europos Sąjungos partnerių. 1950 m. užmegzti grynai ekonominiai dvišaliai santykiai vystėsi ir ilgainiui tapo tvirta strategine partneryste. ES ir Kanada glaudžiai bendradarbiauja spręsdamos pasaulinius uždavinius, pavyzdžiui, aplinkos, klimato kaitos, energetinio saugumo ir regioninio stabilumo klausimus. Kanada reguliariai dalyvauja ES BSGP misijose (kaip antai ES policijos misijose Afganistane ir Palestinos teritorijose) ir [ES rinkimų stebėjimo misijose](#).

1976 m. sudarytas ES ir Kanados pagrindų susitarimas dėl prekybinio ir ekonominio bendradarbiavimo buvo pirmasis toks oficialus susitarimas, kurį Europos Bendrijos pasirašė su pramonine šalimi. Vėliau, 1990 m., priimta deklaracija dėl transatlantinių santykių, kuria praplėsta santykių sritis ir numatyti reguliarūs aukščiausiojo ir ministrų lygio susitikimai.

2013–2014 m. buvo vykdomos derybos dėl ES ir Kanados santykių gilinimo pagal [Išsamų ekonomikos ir prekybos susitarimą](#) (IEPS) ir [strateginės partnerystės susitarimą](#).

Strateginės partnerystės susitarimas yra politinis susitarimas, kuriuo siekiama gerinti dvišalį bendradarbiavimą tam tikrose užsienio politikos ir kitų sektorių srityse, įskaitant tarptautinę taiką ir saugumą, kovą su terorizmu, krizių valdymą, jūrų saugumą, pasaulinį valdymą, energetiką, transportą, mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, sveikatos apsaugą, aplinką ir klimato kaitą. 2016 m. spalio 30 d. ES ir Kanados aukščiausiojo lygio susitikime Kanada ir ES pasirašė strateginės partnerystės susitarimą, kuriam 2017 m. vasario mėn. pritarė Parlamentas. Didelės susitarimo dalys preliminariai taikomos nuo 2017 m. balandžio 1 d. ir dabar vyksta atitinkamos parlamentinio ratifikavimo procedūros, siekiant, kad jis visiškai įsigaliotų.

Vykdomas ne tik ES ir Kanados vykdomosios valdžios dialogas, reguliariai su savo kolegomis iš Kanados susitinka ir Europos Parlamento nariai. Kasmet rengiami tarpparlamentiniai susitikimai, be to, vyksta kiti tarpparlamentiniai darbo grupių ir delegacijų mainai. Šiuose susitikimuose ne tik vyksta diskusijos, kuriose aptariamos vykstančios derybos, bet ir atsiranda galimybių svarstyti ginčytinus klausimus, pavyzdžiui, dėl bitumingojo smėlio ir skalūnų dujų naudojimo poveikio aplinkai, žuvininkystės politikos ir gyvūnų gerovės klausimų (įskaitant ruonių medžioklę). Parlamento delegacija ryšiams su Kanada visus metus reguliariai susitinka, kad pasirengtų tarpparlamentiniams susitikimams. Keturiasdešimtas tarpparlamentinis susitikimas įvyko 2019 m. kovo mėn. Strasbūre.

ES IR KANADOS EKONOMINIAI SANTYKIAI

Išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas (IEPS) yra teigiamų pastarojo dešimtmečio ES ir Kanados prekybos santykių pokyčių rezultatas. 2009 m. pradėtos ES ir Kanados derybos dėl išsamaus ekonomikos ir prekybos susitarimo buvo baigtos 2014 m. Dokumentas buvo pasirašytas ES ir Kanados aukščiausiojo lygio susitikime 2016 m. spalio 30 d., o 2017 m. vasario 15 d. jam pritarė Parlamentas. Dabar susitarimą turi ratifikuoti valstybės narės, laikydamosi savo vidaus konstitucinių nuostatų. Nuo 2017 m. rugsėjo 21 d. preliminariai taikomos į ES kompetencijos sritį patenkančios nuostatos.

Tai pirmasis ES išsamus ekonomikos susitarimas su itin išsivysčiusia pramonine šalimi. ES ir Kanada atvėrė rinkas viena kitos prekėms, paslaugoms ir investicijoms, įskaitant viešuosius pirkimus. Per pirmuosius susitarimo įgyvendinimo metus bendras eksportas į Kanadą išaugo 7 proc., o mašinų, vaistų ir žemės ūkio produktų eksportas dar labiau padidėjo.

Išsamus ekonomikos ir prekybos susitarimas taip pat yra pirmas ES dvišalis ekonominis susitarimas, kuriame numatyta speciali investicinių teismų sistema, skirta investuotojų ir valstybių investiciniams ginčams spręsti. Dėl naujoviško pobūdžio ir dėl to, kad daugelyje šalių dar nesibaigė viešos diskusijos šiuo klausimu, investicinių teismų sistema neįeis į išsamaus ekonomikos ir prekybos susitarimo preliminarus taikymo sritį. Be to, į išsamų ekonomikos ir prekybos susitarimą įtraukta aiški nuostata dėl vyriausybės teisės reguliuoti visuomenės reikmių, pvz., sveikatos apsaugos, saugumo, aplinkos, visuomenės dorovės ir socialinės bei vartotojų apsaugos, sritis.

Tiek Kanada, tiek ES nukentėjo nuo naujų JAV muitų tarifų, taikomų plienui ir aliuminiui, ir jos sutaria, kad šie muitų tarifai nėra nei ekonomiškai pagrįsti, nei suderinami su PPO taisyklėmis. Todėl ES ir Kanada kartu su kitais taisyklėmis grindžiamos prekybos tvarkos gynėjais sustiprino savo dialogą prekybos klausimais.

2018 m. ES buvo antroji pagal dydį Kanados prekybos partnerė (ji atsiliko tik nuo JAV) ir jos prekyba su Kanada sudarė 7,6 proc. viso bendro Kanados prekių eksporto ir importo. 2018 m. ES į Kanadą eksportavo prekių už 41,4 mlrd. EUR ir importavo Kanados prekių už 31 mlrd. EUR. 2018 m. Kanada užima dešimtą vietą tarp ES tarptautinių prekybos partnerių. Vienos iš pagrindinių prekių, kuriomis tarpusavyje prekiauja abi partnerės, yra mašinos, transporto įranga ir cheminiai produktai.

ES ir Kanados prekyba prekėmis 2016–2018 m. (mlrd. EUR)

Metai	ES prekių importas iš Kanados	ES prekių eksportas į Kanadą	ES balansas (prekės)
2016 m.	29,0	35,2	+6,2
2017 m.	31,5	37,7	+6,2
2018 m.	31,0	41,4	+10,4

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

Svarbią ES ir Kanados prekybos santykių dalį sudaro prekyba paslaugomis. 2017 m. ES paslaugų eksporto į Kanadą vertė, palyginti su 2014 m., padidėjo iki 21,7 mlrd. EUR, o ES paslaugų importo iš Kanados vertė padidėjo iki 13,2 mlrd. EUR. Be kitų paslaugų, ES ir Kanada dažnai prekiauja transporto, kelionių, draudimo ir ryšių paslaugomis.

ES ir Kanados prekyba paslaugomis 2015–2017 m. (mlrd. EUR)

Metai	ES paslaugų importas iš Kanados	ES paslaugų eksportas į Kanadą	ES balansas (paslaugos)
2015 m.	12,6	19,4	+6,8
2016 m.	12,1	20,2	+8,1
2017 m.	13,2	21,7	+8,5

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

Kalbant apie tiesiogines užsienio investicijas (TUI), ES yra investavusi Kanadoje daugiau negu Kanada investavusi ES. 2017 m. ES sukauptosios TUI Kanadoje sudarė 304,8 mlrd. EUR. Kanados sukauptųjų investicijų ES vertė sudarė 293,0 mlrd. EUR.

ES ir Kanados dvišalės sukauptosios investicijos (mlrd. EUR)

Metai	Kanados sukauptosios TUI ES	ES sukauptosios TUI Kanadoje	Balansas
2017 m.	293,0	304,8	+11,8

Šaltinis: Europos Komisija, Prekybos GD.

Tuula Turunen / Wolfgang Iglar
04/2019

